

UDK: 378.14:364.467

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 15. listopada 2014.

Vrednovanje izvannastavnih aktivnosti: pogled iz studentske perspektive

VILMA KOTLAR

Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
vilma.kotlar@gmail.com

BOJANA ČULUM

Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
bculum@ffri.hr

Značajan doprinos izvannastavnih aktivnosti u kontekstu razvoja općih kompetencija djece i mladih evidentiran je brojnim istraživanjima u posljednjih tridesetak godina. Paralelno, povezanost ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje s akademskim uspjehom i osobnim razvojem, utjecala je na niz razvojnih teorija o studentima. Prateći (obrazovne) politike poticanja cjeloživotnog učenja, uglavnom s ciljem doprinosa uspješnosti studiranja i zapošljavanja studenata, brojna visoka učilišta razvijaju mehanizme vrednovanja izvannastavnih aktivnosti. Istraživanje o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti na hrvatskim visokim učilištima, provedeno kroz grupne diskusije na pet poludnevni deliberativnih radionica sa 102 studenta, donosi njihovu perspektivu i prijedloge vrednovanja u nacionalnom kontekstu. Istraživanje ukazuje na to da studenti prepoznaju važnost zalaganja u izvannastavnim aktivnostima, ali pritom kritički promišljaju o vrstama aktivnosti i kompetencijama koje bi se vrednovala. Studenti nude različite prijedloge vrednovanja izvannastavnih aktivnosti, ovisno o vrsti aktivnosti i još važnije, (ne)povezanosti aktivnosti s područjem studiranja. Najprimjerenijim smatraju evidentiranje aktivnosti u dopunskoj ispravi o studiju, uz navođenje stečenih kompetencija, a dodjeljivanje ECTS bodova jedino ukoliko je izvannastavna aktivnost povezana s područjem studiranja. Mišljenja studenata o potrebi i načinu vrednovanja rada studenata u studentskim predstavničkim organizacijama su suprotstavljena.

Ključne riječi: izvannastavne aktivnosti, studentska perspektiva, ključne kompetencije, vrednovanje, volontiranje

1. Uvod

U strategiji Europske unije *Europa 2020* ističe se kako Europa treba sve više visoko obrazovanih stručnjaka. Vrlo slično, i u *Agendi za modernizaciju visokog obrazovanja u Europi*¹ Europske komisije (2011), ističe se zahtjev za povećanjem broja visoko obrazovanih stručnjaka, smanjenje odustanaka od studija, poboljšanje kvalitete i relevantnosti visokog obrazovanja na način da studijski programi zadovoljavaju potrebe pojedinca, tržišta rada i omogućuju razvijanje karijera za budućnost te podršku izvrsnosti u istraživanju i poučavanju. Europska komisija prepoznaje da se ovom zahtjevu, između ostaloga, može udovoljiti ukoliko se studentima osiguraju mogućnosti za stjecanje dodatnih kompetencija njihovim sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima i međunarodnoj razmjeni, što se ističe u ciljevima spomenute *Agende*. Pored osiguravanja stjecanja dodatnih kompetencija sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima, Europska komisija inzistira na jačanju veza obrazovanja, istraživanja i poslovnog sektora kako bi se promoviralo izvrsnost i inovacije. Imajući u vidu da budući poslovi, pored fundamentalnih znanja i praktičnih vještina, sve više zahtijevaju generičke kompetencije, kreativnost i inovativnost u radu, brojna europska visoka učilišta unaprjeđuju i obogaćuju svoje studentske programe, osmišljavajući pritom i izvannastavne aktivnosti, kao i mehanizme vrednovanja kompetencija koje studenti stječu angažmanom u takvim aktivnostima.

Hrvatsko Nacionalno vijeće za konkurentnost još je 2003. godine u svom izvješću utvrdilo da obrazovni sustav ne priprema građane za izazove modernog društva, ističući nespremnost diplomiranih studenata za timski rad, projektni pristup, procjenu rizika i daljnje učenje (Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2004). Bejaković (2004) identificira kvalitete koje poslodavci traže u Hrvatskoj – komunikacijske vještine, poznavanje rada na računalu, spremnost za daljnje usavršavanje, uočavanje i iskorištavanje prilika, nošenje s neizvjesnošću i sposobnost snalaženja u promjenjivom okruženju, sposobnost pronalaženja i iskorištavanja informacija i prilika, pronalaženje rješenja problema, stvaranje pretpostavki i procjena dokaza. O pripremljenosti studenata za život odnosno rad nakon studija godinama se vode žustre akademske i stručne rasprave – Jesu li studenti pripremljeni za budućnost? Jesu li nakon diploma spremni za tržište rada koje se izrazito brzo mijenja? Analizirajući američki obrazovni sustav, Wagner (2009) također identificira nedovoljnu pripremljenost studenata za izazove modernog društva, čiji uzrok naziva *global achievement gap*,² a koji predstavlja jaz između onoga što škole podučavaju i onih znanja i vještina koje su potrebne za život u 21. stoljeću. Kvaliteta obrazovnog sustava svakako je bitna, ali ne i jedini čimbenik koji utječe na pripremljenost studenata za život i rad koji ih čeka nakon studija. Brze promjene koje nam donosi tehnologija, onemogućavaju planiranje i programiranje nastavnih sadržaja i aktivnosti koje će omogućiti potpunu pripremljenost studenata za neka određena radna mjesta, koja se u trenutku pripreme studijskih programa tek razvijaju ili možda uopće ne postoje. Kritičko razmišljanje i rješavanje problema, sposobnost umrežavanja, spretnost i prilagodljivost, inicijativa i poduzetnički duh, efektivna pisana i usmena komunikacija, informacijska pismenost, znatiželja i inovativnost, kompetencije su i osobine koje se traže danas, a završenim studentima često nedostaju, navodi Wagner (2009).

1 Izvorni naziv: *Supporting Growth and Jobs – an Agenda for the Modernisation of Europe's Higher Education System*.

2 S obzirom na specifičnost ovoga i još nekih termina kasnije u tekstu, za koje ne postoji adekvatan prijevod na hrvatski jezik, autorice su odlučile ostaviti u tekstu izvorni naziv na engleskom jeziku.

Razvoju spomenutih kompetencija doprinose i izvannastavne aktivnosti kojima se učenici i studenti bave tijekom svog školovanja i studiranja, a njihov se utjecaj na školski odnosno akademski uspjeh, istražuje već preko 30 godina. Shulruf (2010: 598) u svojoj metaanalizi znanstvenih radova koji istražuju takve aktivnosti, daje pregled brojnih termina kojima se one opisuju i ukazuje tako na izazove terminološkog nesuglasja i izostanka konsenzusa među istraživačima: *extracurricular activities/engagement; out-of-school activities; outside-of-school/outside school; out-of-school learning activities; extra class activities; non-academic student activities; after-school experiences; school-sponsored activities; non-school-sponsored activities; physical activities; adolescent activities; adult sponsored structured activities; extramural activities; activity involvement; art & physical activities; school-based extra-curricular; non-curricular studies/activities; youth activities; careers-related activities; academic enrichment; extended learning; non-class experience; extra classroom factors; out-of-school time use; structured out-of-school time; SEA/structured extracurricular activities*, itd. U novije se vrijeme termin *cocurricular activities* koristi za opis aktivnosti koje su sukladne kurikulumu/studijskom programu, dok se češće korišten termin *extracurricular activities* koristi za aktivnosti koje nisu povezane s kurikulumom/studijskim programom. Pa ipak, ni ti termini se ne koriste u literaturi dosljedno. U Hrvatskoj osnovne i srednje škole uobičajeno koriste termine izvannastavne aktivnosti i izvanškolske aktivnosti, navode Šiljković i sur. (2007), pri čemu prve podrazumijevaju aktivnosti u organizaciji odgojno-obrazovne ustanove, a druge aktivnosti koje ne organiziraju odgojno-obrazovne ustanove, već različite institucije/organizacije koje djeluju u (lokalnoj) zajednici.

Dok su takve (izvannastavne) aktivnosti u Hrvatskoj tradicionalno povezane uz osnovnoškolsko i srednjoškolske obrazovanje, u visokoškolskom obrazovanju predstavljaju svojevrsnu novinu. Iz zakonskih i podzakonskih akata i strateški relevantnih dokumenata koji reguliraju, odnosno opisuju i usmjeravaju visokoškolsko obrazovanje u Hrvatskoj, razvidno je kako su upravljačke strukture nekolicine naših sveučilišta odnosno njihovih sastavnica prepoznale potrebu širenja obrazovnih mogućnosti studenata, sukladno zahtjevu Europske komisije izloženom u *Agendi za modernizaciju visokog obrazovanja u Europi*. U analiziranim dokumentima, koji će kasnije biti predstavljeni u radu, u pravilu se koristi termin izvannastavne aktivnosti, koji obuhvaća sve aktivnosti koje nisu organizirane kao sastavni dio studijskog programa, neovisno o tome tko ih organizira i događaju li se unutar sveučilišnog kampusa ili izvan njega, u zajednici. Na taj način će se termin nadalje koristiti i u ovome radu.

Iz manjka literature i analiza u ovom području hrvatskog visokog obrazovanja proizlazi motivacija za provedeno istraživanje o perspektivi koju studenti hrvatskih visokih učilišta razvijaju u odnosu na izvannastavne aktivnosti u visokoškolskom obrazovanju. Imajući u vidu da su neka visoka učilišta već osmislila, neka još osmišljavaju i/ili dorađuju kriterije vrednovanja kompetencija studenata stečenih sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima, vjerujemo da ovo istraživanje, u kojem se analizira kako studenti promišljaju o izvannastavnim aktivnostima i njihovom vrednovanju, može doprinijeti daljnjim procesima razvoja (adekvatnih) mehanizama vrednovanja.

2. Dobrobiti izvannastavnih aktivnosti

Brojna istraživanja koja ukazuju na dobrobiti izvannastavnih aktivnosti, u većem se broju odnose na populaciju osnovne i srednje škole, a tek onda i na studentsku, pri čemu se najveći broj istraživanja odnosi na američke učenike i studente. Neke su istraživačke studije još davno pokazale (Gaff, 1973; Wilson i dr., 1975; Wilson, Wood i Gaff, 1974, prema: Kuh i sur., 2006) pozitivan utjecaj izvannastavnih aktivnosti na studente. Sudjelovanje studenata u izvannastavnim aktivnostima u pozitivnoj je korelaciji s upornošću u dovršavanju studija i akademskim postignućima (Carroll, 1988; Christie i Dinham, 1991; Mallinckrodt, 1988; Mallinckrodt i Sedlacek, 1987; Nelson, Scott, i Bryan, 1984; Simpson, Baker i Mellinger, 1980, prema: Kuh i sur., 2006; Baker, 2008). Osim toga, Astin, Sax i Avalos (1999, prema: Kuh i sur., 2006) su pronašli da je učestalost u volonterskim aktivnostima³ tijekom studiranja prediktor sličnog ponašanja po završetku studija, a jednako tako se pokazalo i da socijalizacija sa studentima različitih rasa i etničkih skupina, ostvarena u okviru volonterskih aktivnosti, utječe na razumijevanje i prihvaćanje različitosti. Istraživanjima se ustanovilo i da su svijest o sebi, autonomnost, samopouzdanje, samopoštovanje, socijalne vještine i osjećaj svrhe – kompetencije koje se najviše razvijaju aktivnostima izvan učionice, naročito kod studentica, (Kuh, 1993, 1995; Pascarella i Terenzini, 2005, prema: Kuh i sur., 2006), pri čemu su Rubin i sur. (2002) zaključili da se na temelju sudjelovanja u izvannastavnim aktivnostima može predvidjeti razvijenost socijalnih vještina. Praktične vještine se također razvijaju kroz brojne aktivnosti izvan učionice – volontiranje, dobrovoljni rad u zajednici i rad u studentskim organizacijama pozitivno su povezani s razvijanjem vještina vođenja i upravljanja, donošenja odluka i osjećajem napretka i postignuća vlastitih kompetencija (Ethington, Smart i Pascarella 1988; Evanski, 1988; Kuh, 1995; Kuh i Lund, 1994, prema: Kuh i sur., 2006). Kod studenata koji su na višim godinama studija bili uključeni u neke izvannastavne aktivnosti (intelektualne, sportske, političke, društvene, itd.) došlo je do povećanja kognitivnih sposobnosti (apstraktno mišljenje, primjena naučenih principa, procjena sadržaja i metoda). Iskustvo vođenja (u studentskim organizacijama, kao i studentski koordinatori ili studenti-mentori) značajno koristi studentima viših godina u razvoju vještina važnih za razvoj karijere (Antonio, 1998; Astin, 1993b; Kezar i Moriaty, 2000; Kuh 1995, prema: Kuh i sur., 2006.; Strauss i Terenzini, 2007), a volontiranje i pomaganje u zajednici razvija kompetencije potrebne za buduća radna mjesta (Astin, Sax, and Avalos 1999, prema: Kuh i sur., 2006).

Recentno istraživanje provedeno među australskim studentima (Le, 2013) pokazuje da sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima značajno reducira razne vrste rizičnog ponašanja (pušenje duhana i marihuane, konzumiranje alkohola), što je u skladu s nalazima prethodnih istraživanja. Nalazi istraživanja podupiru teoriju socijalne kontrole po kojoj pripadnost određenim konvencionalnim institucijama ohrabruje ponašanje kojim se ne krši zakon. Stoga sudjelovanje u organiziranim izvannastavnim aktivnostima potiče razvoj prikladnog socijalnog ponašanja i smanjuje vjerojatnost rizičnog ponašanja.

3 S obzirom da postoji veliki korpus istraživačkih radova koji se bave utjecajem volontiranja na zajednicu, u ovome će se radu fokusirati na utjecaj izvannastavnih aktivnosti (pa tako i onih volonterskih) na studente, na njihov osobni razvoj i akademski uspjeh. Stoga ćemo samo spomenuti istraživanje Nacionalne britanske studentske unije (*National Union of Students*) provedeno u Velikoj Britaniji 2013. godine, koje otkriva da u toj državi volontira oko 725 tisuća studenata (31% studentske populacije), čime godišnje doprinose ekonomiji Velike Britanije u iznosu od oko 175 milijuna funti (Elison i Kerr, 2014). Pored ekonomskih postoje i brojni drugi indikatori koji upućuju na ostale vrste doprinosa volontiranja zajednici, koji se odnose na socijalnu inkluziju, socijalnu koheziju i ostale brojne dobrobiti (State of the World's Volunteerism Report, 2011; United Nations Volunteers, 2011). Sve su to više nego dobri razlozi za poticanje studenata na uključivanje u volonterske aktivnosti, pored onih koje se u radu prikazuju, a odnose se na osobni razvoj i akademski uspjeh.

Ono podupire i teoriju socijalnog učenja, prema kojoj osobe uče iz socijalnog konteksta, gdje su odrasli voditelji ili organizatori izvannastavnih aktivnosti uzori dobrog ponašanja.

Kognitivno-strukturalna teorija Baxter Magolde⁴ ukazuje na vezu između studenta i akademskog znanja, u kojoj se studenta potiče da shvati da je i on legitiman izvor znanja (student sukonstruira znanje). Upravo kroz izvannastavne aktivnosti, pokazuju istraživanja (Baxter Magolda, 1998a, 1999b, 2000, 2003; Baxter Magolda i King, 2004, prema: Evans, 2010; Baxter Magolda 2002, 2007; Barber i sur., 2013), studenti primjenjuju i potvrđuju stečena znanja, što im omogućava kreiranje novoga, zbog čega je potrebno kreirati okruženje koje će im to omogućiti. Na tragu teorije razvoja identiteta Arthura Chickeringa,⁵ neki su istraživači (Hood i sur., 1986; Hunt i Rentz, 1994; Williams i Winston, 1985, prema: Evans, 2010) potvrdili da studenti koji su više uključeni u izvannastavne aktivnosti postižu više rezultate na skalama koje su mjerile hrabrost, razvoj svrhe, razvoj zrelih međuljudskih odnosa i intimnosti.

Pa ipak, dok neka istraživanja nalaze i potvrđuju pozitivnu povezanost, druga ih ne nalaze ili nalaze povezanost samo s određenim vrstama aktivnosti. Tako su Lutz i sur. (2009) tražili utjecaj izvannastavnih aktivnosti u mladosti na život u kasnijoj dobi, pronašli pozitivnu povezanost samo za sportske aktivnosti, dok za ostale vrste izvannastavnih aktivnosti nisu našli povezanost. Suprotno tome, neka su istraživanja pokazala da američki studenti uključeni u sportske aktivnosti imaju slabije razvijene planove za nastavak obrazovanja, karijeru i manje zrele međuljudske odnose (Sowa i Gressard, 1983, prema: Evans, 2010) te pronašla povezanost između sudjelovanja u klupskim sportovima i povećane konzumacije alkohola (Le, 2013).

Posljednjih se godina izvannastavne aktivnosti istražuju u okviru koncepta akademskog uspjeha koji se nastoji objasniti studentskim angažmanom (*student engagement*)⁶ i sudjelovanjem u obrazovnim

4 Baxter Magolda je 1992. godine postavila svoju kognitivno-strukturalnu teoriju, iz koje proizlaze četiri razvojne faze. Ona ih naziva apsolutno znanje (*absolute knowing*), tranzicijsko znanje (*transitional knowing*), neovisno znanje (*independent knowing*) i kontekstualno znanje (*contextual knowing*). U prvoj se fazi znanje doživljava kao sigurno, a profesori kao pouzdani autoriteti koji imaju sve odgovore. Kao svrha učenja se doživljava točna interpretacija znanja. Višegodišnje istraživanje Baxter Magolde provedeno na više američkih sveučilišta pokazalo je da se u prvoj fazi u najvećem broju slučajeva (68%) nalaze brucosi. U drugoj se fazi tranzicijskog znanja počinje shvaćati da nisu sva znanja sigurna, niti da profesori imaju odgovore na sva pitanja. Od profesora se očekuje da demonstriraju primjenu znanja. U drugoj je fazi, pokazuje istraživanje, 53% studenata druge godine te čak 83% studenata treće i 80% studenata četvrte godine preddiplomske razine. U trećoj fazi neovisnog znanja, znanje se vidi kao pretežno nesigurno. Shvaća se da je uloga profesora prije svega da predoči i osigura kontekst u kojem se vrši potraga za novim spoznajama. Studenti preferiraju profesore koji potiču neovisno razmišljanje i otvorenu razmjenu mišljenja. U četvrtoj se fazi kontekstualnog znanja prihvaća stav prema kojem znanje ovisi o kontekstu, te se za sve traže dokazi. Uloga profesora u ovoj fazi postaje kreiranje takvog okruženja za učenje koje omogućuje kontekstualnu primjenu znanja, diskusije koje evaluiraju različite perspektive i mogućnost kritičkog pristupa. Istraživanje je pokazalo da svega 12% studenata diplomskih studija postiže četvrtu fazu (Baxter Magolda, 1998a, 1999b, 2000, 2003; Baxter Magolda i King, 2004, prema: Evans, 2010).

5 Arthur Chickering je svoju teoriju razvoja identiteta prvi put predstavio 1969. u djelu *Education and Identity*, te nadograđivao sve do 1993. godine. Identificirao je sedam vektora koji utječu na formiranje identiteta. Koristi termin vektor, jer svaki ima svoj smjer i veličinu, od kojih se neki prije mogu opisati spiralnim ili stepeničastim uzorkom, nego ravnom crtom, čime ukazuje na izostanak linearnosti u razvoju identiteta. Chickering smatra da se studenti kreću kroz ove vektore različitim brzinama, a povremeno se istovremeno bore s problemima u različitim vektorima koji mogu biti u međusobnoj interakciji. Često se događa da se studenti susreću s istim ili sličnim problemima koji su povezani s prethodnim situacijama u različitim vektorima. U svojoj revidiranoj verziji iz 1993. godine, Chickering opisuje ovih sedam vektora: razvoj kompetencija, upravljanje emocijama, razvoj međuovisnosti kroz razvoj samostalnosti, razvoj zrelih međuljudskih odnosa, utvrđivanje identiteta, razvoj svrhe i razvoj integriteta.

6 Studentski angažman (*student engagement*) predstavlja sav uloženi trud i uključenost u produktivne procese učenja (Kuh, 2009: 6). Procjena studentskog angažmana se vrši u pet ključnih područja od kojih se jedno naziva „obogaćivanje obrazovnog iskustva“, a obuhvaća izvannastavne aktivnosti, stručnu praksu, volontiranje, razne tečajeve, iskustvo studiranja u inozemstvu, sudjelovanje na tribinama i sličnim javnim raspravama, uključenost u sve ostale aspekte studentskog života izvan nastave itd.

aktivnostima snažnog utjecaja (*high-impact educational practice*),⁷ zbog čega se fenomen izvannastavnih aktivnosti u istraživanjima ne promatra izolirano, što dodatno otežava interpretaciju njihovog utjecaja na akademski uspjeh studenata.

Kuh i suradnici (2007) analiziraju podatke prikupljene nacionalnim upitnikom u Sjedinjenim Američkim Državama *The National Survey of Student Engagement* (NSSE), gdje se, između ostaloga, tražila povezanost studentskog angažmana i akademskog uspjeha. Ispitivalo se vrijeme provedeno u učenju, vrijeme provedeno u izvannastavnim aktivnostima i ponašanje (poput aktivnog sudjelovanja u nastavi, u projektima itd.) – što je sve skupa činilo mjeru „angažman“. Suprotno onome na što je prethodno većina istraživanja ukazivala, NSSE pokazuje da što je veći broj sati provedenih u izvannastavnim aktivnostima, u radu ili relaksirajućim i socijalizirajućim aktivnostima, to je niži akademski uspjeh u prvoj godini studija. Rad i uključenost u izvannastavne aktivnosti imaju negativan efekt na ocjene i kod studenata viših godina studija. Nasuprot tome, uključenost u izvannastavne aktivnosti tijekom prve godine studija, snažno je pozitivno povezana s vjerojatnošću upisa u drugu godinu studija. Teško je iz ovih podataka zaključiti jesu li i u kojoj mjeri upravo izvannastavne aktivnosti imale negativan utjecaj na akademski uspjeh, jer su u istraživanju promatrane zajedno s relaksirajućim aktivnostima i obavezama zaposlenih studenata, koje su možda odgovornije za uočeni efekt.

Rezultati posljednjeg NSSE upitnika (2013), pokazuju da su studenti koji su tijekom prve godine studija sudjelovali u najmanje jednoj od obrazovnih aktivnosti koje imaju snažni utjecaj, iskazali višu razinu znanja, vještina i osobnog razvoja, te iskazali veće zadovoljstvo svojim obrazovnim iskustvom, a osim toga, u većini su slučajeva rekli da bi ponovo upisali isti studijski program da trebaju ponovo odabrati. Rezultati opisanog istraživanja sugeriraju važnost poticanja studenata na sudjelovanje u obrazovnim aktivnostima snažnog utjecaja, neovisno o tome jesu li organizirane kao sastavni dio studijskog programa ili kao izvannastavna aktivnost.

Podaci o uključenosti studentske populacije u izvannastavne aktivnosti u Hrvatskoj se na nacionalnoj razini i razini visokih učilišta ne prikupljaju sustavno, a istraživanja rijetko i parcijalno provode. Istraživanje Ćurković i sur. (2009), pokazuje da je angažiranost studenata u sportskim aktivnostima u njihovo slobodno vrijeme zabrinjavajuća, jer čak 66,33% ispitanih studenata zagrebačkog sveučilišta ne participira u kineziološkim aktivnostima u slobodno vrijeme, zbog čega autori predlažu razvijanje mehanizama koji će motivirati studente na ovakvu vrstu aktivnosti. König (2013) je ispitujući studente osječkog sveučilišta o poduzetničkim kompetencijama, došla do rezultata koji upućuju da poučavanje na fakultetima ne pridonosi značajno razvijanju poduzetničkih kompetencija, ali da izvannastavne aktivnosti imaju znatno važniju ulogu u tome. Kako nastava na fakultetima ne nudi dovoljno mogućnosti za iskustveno učenje, König predlaže poticanje studenata na uključivanje u izvannastavne aktivnosti i njihovo vrednovanje kroz sustav ECTS bodova. Zrinščak i sur. (2012) su u okviru međunarodnog istraživanja ispitali volonterski angažman studenata zagrebačkog sveučilišta. Pokazalo se da studenti

⁷ Obrazovne aktivnosti snažnog utjecaja (*high-impact educational practice*) podrazumijevaju vrste aktivnosti koje značajno doprinose učenju i ukupnom akademskom uspjehu. Primjerice, to su seminarska nastava na prvoj godini studija koja se odvija u malim grupama, predmetna nastava organizirana po principu učenja zalaganjem u zajednici (*service learning i community-based learning*), učenje u grupama (*learning communities*), savladavanje međupredmetnih sadržaja kroz intenzivne tečajeve (poput informacijske pismenosti, razvoja govornih vještina i sl.), sudjelovanje u projektnoj nastavi, istraživačkim projektima, stručnoj praksi i sličnim aktivnostima koje podrazumijevaju rješavanje problema, prezentacije, timski rad i refleksiju na vlastiti proces učenja. Sve to može biti dio obveznog kurikula ili se odvijati kao izvannastavna aktivnost (Kuh, 2008).

volontiraju neredovito i neformalno, najčešće na lokalnim razinama, u aktivističkim skupinama, domovima za starije i nemoćne, prenočištima i sličnim organizacijama, te u aktivnostima usmjerenima pomaganju mladima. Više su naglašeni intrinzični/altruistički razlozi (pomaganje drugima, učenje o sebi kroz interakciju s drugima, stjecanje prijatelja i sl.), ali njima su komplementarni i instrumentalni (popunjavanje životopisa s ciljem napredovanja u karijeri, dobivanje preporuka za zapošljavanje i sl.), a pored navedenih u manjem se obimu pronalaze i socijalni (poput stvaranja društvenih mreža) te terapeutsko-samopomažući faktori. Nešto više od pola ispitanih studenata nikada nije volontiralo, dok među studentima koji su volontirali postoje velike razlike u učestalosti. Pokazalo se da najviše volontiraju studenti humanističkih i društvenih područja studiranja, potom prirodnih znanosti, dok studenti ekonomije i tehničkih znanosti najmanje volontiraju. Istraživanje je pokazalo da se volontiranje pretežno ne prati i ne promiče kroz visokoobrazovni sustav.

3. Poticanje i vrednovanje izvannastavnih aktivnosti – međunarodna i domaća praksa

Iznimno dobro razvijen sustav poticanja studenata na izvannastavne aktivnosti nalazimo u Sjedinjenim Američkim Državama. U okviru različitih centara (*Student Affairs*)⁸ koji pružaju podršku studentima na američkim je visokom učilištima zaposlen veliki broj stručnjaka, profesionalaca iz područja obrazovnog i karijernog savjetovanja, koji planski i kontinuirano potiču studente na aktivnosti koje će doprinijeti boljem akademskom uspjehu te doprinijeti (boljoj) pripremi na tržište rada. Keeling (2004, 2006) navodi kako iskustva djelatnika spomenutih centara/ureda i njihova istraživanja ukazuju na prednosti koncepta neuroznanstvene utemeljenosti učenja (*brain based learning*) u odnosu na tradicionalni pristup koji ne dovodi (ili to čini slabo/rijetko) do integracije vanjske informacije i unutarnje refleksije. Koncept neuroznanstvene utemeljenosti (Caine i sur., 2005, prema: Keeling 2006) u pozadini ima neurobiološki okvir – aktivaciju neuralnih procesa koji doprinose dubokoj transformaciji kognitivnih procesa, koji stvaraju misaone uzorke koji daju smisao. Stoga se kroz aktivnosti u organizaciji spomenutih centara/ureda izaziva bliska povezanost s materijom koja se uči i tako pomaže studentima da svoje teorijsko znanje, stečeno akademskim putem, kroz izvannastavne programe/aktivnosti praktično iskuse i tako postignu dubinsko učenje, steknu kompetencije koje će im trebati po završetku studija u životu i radu (Keeling, 2004 i 2006; Baxter Magolda, 1998a, 1999b, 2000, 2003; Baxter Magolda i King, 2004; prema Evans, 2010). Neke od ovako organiziranih aktivnosti studentima se boduju kao sastavni dio studijskog programa, ali to nije uvijek slučaj.

U međunarodnom visokoškolskom okruženju pronalazimo različite oblike poticanja izvannastavnih aktivnosti studenata. Nije rijetkost naići na slučajeve upisivanja izvannastavnih aktivnosti u dopunsku ispravu o studiju, te dodjeljivanje bodova koji, nakon što su dodijeljeni, mogu zamijeniti izborni dio studijskog programa. Pri tome visokoobrazovne ustanove samostalno donose odluke o načinu bodovanja tih aktivnosti, jer univerzalna regulativa u ovom području ne postoji. Primjerice, Imperial College London u Velikoj Britaniji je propisao smjernice za dodjelu ECTS bodova za izvannastavne aktivnosti kojima student može steći dodatne bodove izvan razdoblja trajanja studija/semestra (npr. ljetna stručna

8 *Student Affairs* – uobičajeni naziv za odjel, ured, centar ili nekoliko službi koji pružaju podršku studentima, karakterističan naziv za američka visoka učilišta.

praksa, tzv. *internship*). Bodovi se mogu steći za istraživačke aktivnosti i aktivnosti koje su povezane s područjem studiranja, a koje imaju akademski karakter i jasno izražene ishode učenja. Međutim, propisan je minimum trajanja aktivnosti – šest radnih tjedana (225 sati). Po završetku aktivnosti, student piše dnevnik/izvješće s osobnim osvrtom (*reflective journal*) od minimalno 2000 riječi, nakon čega ga usmeno prezentira, čime prolazi procjenu ostvarenosti planiranih/očekivanih ishoda učenja (*Guidelines for allocating ECTS credits*, 2010).

Finsko Sveučilište Jyväskylä se ravna Rektorovom odlukom o dodjeli ECTS bodova izvannastavnim aktivnostima, kojom dominira sudjelovanje studenata u sveučilišnim tijelima upravljanja i studentskim udrugama/organizacijama. Bodove studenti mogu dobiti samo jedan put za istu vrstu aktivnosti, pri čemu je na taj način moguće ostvariti maksimalno osam ECTS bodova tijekom cjelokupnog studija. Za dva ECTS boda potrebno je provesti minimalno jednu godinu na pozicijama sveučilišnih upravljačkih tijela, u administraciji studentske organizacije (udruge), u administraciji studentskog upravljačkog tijela ili u radu sveučilišne radne skupine. Bodovi mogu biti zamjena za kurikularne ili dodatni. Student treba prijaviti aktivnost najkasnije godinu dana nakon njezina izvršenja, pri čemu podnosi izvješće i dnevnik s refleksijama iz kojega se treba vidjeti što je naučeno (Rehtorin päätös, 2013). Određeno minimalno vremensko razdoblje za trajanje izvannastavnih aktivnosti koje se vrednuju s ciljem priznavanja stečenih kompetencija, u nekim od prethodno navedenih primjera, upućuje na činjenicu da se iza takvih odluka nalazi uvjerenje da je za stjecanje kompetencija potrebno dulje vremensko razdoblje.

Prema *Report on Extra-Curricular activities at EU Universities*,⁹ Sveučilište u Udinama, u Italiji, sveučilišnim je pravilnikom definiralo koje se izvannastavne aktivnosti mogu vrednovati i na koji način. Tako se ECTS bodovima potiče stručna praksa, te sudjelovanje u seminarima, ljetnim školama, konferencijama, i sličnim aktivnostima, koje nisu obavezni dio studijskog programa, ali su povezane s područjem studiranja. Za sportske se aktivnosti mogu dobiti bodovi ako pripadaju u područje studiranja, u protivnom se za njih dobiva priznanje od sveučilišta, što je slučaj i s ostalim aktivnostima kada nisu povezane s područjem studiranja. Vrednovati se mogu i aktivnosti koje nisu predviđene pravilnikom, o čemu se individualno odlučuje za svaki pojedini slučaj. U istome se izvješću navodi kako su na austrijskim sveučilištima brojne aktivnosti, koje se uobičajeno promatraju kao izvannastavne, uobičajene u formu izbornog predmeta, čijim odabiranjem studenti automatski dobivaju i njihovo vrednovanje kroz sustav ECTS bodova (primjerice, na Sveučilištu BOKU sudjelovanje u radu sveučilišnog orkestra studentu donosi 2 ECTS po semestru). Na isti način se promatra rad u Studentskom zboru, za kojega se također dobivaju ECTS bodovi. Za razliku od austrijskih i talijanskih, u izvješću se navodi kako grčka i slovenska visoka učilišta ne vrednuju izvannastavne aktivnosti ni na kakav način.

Australsko sveučilište New South Wales (UNSW Medicine) potiče svoje studente na izvannastavne aktivnosti na način da omogućuje određen broj opravdanih izostanaka s nastave radi sudjelovanja u volonterskim aktivnostima u zajednici, sudjelovanja na sportskim natjecanjima, određenim aktivnostima koje provode studentske organizacije, sudjelovanja na konferencijama i sl. (Policy on extra-curricular activities affecting attendance in MBBS and BMed/MD Program, 2014).

9 Izvješće je jedan od rezultata europskog Tempus projekta „Sigma“, koji se provodio od 2011. do 2013. godine – opširnije o projektu: <http://www.sigma.edu.rs/eng/>

Kakva je situacija u Hrvatskoj? Krenimo od najvećeg hrvatskog sveučilišta.

Sveučilište u Zagrebu se prema svom Statutu (2005) na izvannastavne aktivnosti referira isključivo u kontekstu sportskih aktivnosti i navodi kako studentima nije omogućeno stjecanje ECTS bodova za sudjelovanje u takvim aktivnostima. Međutim, da je najveće hrvatsko sveučilište promijenilo perspektivu ukazuje tekst *Strategije studija i studiranja Sveučilišta u Zagrebu (2014.-2025.)*¹⁰ u kojem se kao dugoročni cilj sveučilišta do 2025. godine navodi upravo poticanje sudjelovanja studenata u kreativnim izvannastavnim aktivnostima i programima razvoja, za što je predviđeno vrednovanje sukladno već aktualnim Pravilnikom o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti Sveučilišta u Zagrebu (2013). Pravilnik omogućava da se dodjele bodovi za studentsku praksu ili umjetničku djelatnost koja nije regulirana nastavnim planom i programom, sudjelovanje studenta na znanstvenoj, stručnoj, umjetničkoj konferenciji, te sudjelovanje studenata na radionicama, seminarima ili drugim aktivnostima za koje se može procijeniti da su ostvarile ishode učenja na sveučilišnoj razini. Pri tome voditelj aktivnosti mora biti osoba u znanstveno-nastavnom ili umjetničko-nastavnom zvanju zaposlena na njihovom sveučilištu (iznimno, istaknuti umjetnik). Na ovaj se način može dobiti maksimalno deset ECTS bodova, kojima se može zamijeniti nešto od nastavnog sadržaja (izborni predmet, seminar, praksa, umjetnička ili nastavna produkcija).¹¹ Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet iz Zagreba je još prije više od pet godina odlučio poticati volonterske aktivnosti tako što ih je uobličio u izborni kolegij za kojega studenti dobivaju ECTS bodove. Volonterske aktivnosti su u pravilu povezane s područjem studiranja, a praksa pokazuje da studenti često odabiru upravo te kolegije za izborne.

Riječko sveučilište u svojoj *Strategiji 2007.-2013.* predviđa razvijanje i institucionaliziranje izvannastavnih aktivnosti kroz godišnji plan aktivnosti, zajedno s uspostavljanjem financijskih instrumenata koji će ih podupirati. Slične se tendencije pronalaze i u novoj *Strategije Sveučilišta u Rijeci 2014 – 2020.* Kako bi se studentima omogućilo iskustveno učenje, 2013. godine je osnovana sveučilišna radna skupina s ciljem osmišljavanja modela vrednovanja izvannastavnih aktivnosti kroz sustav ECTS bodova. Cilj je radne skupine, između ostaloga, potaknuti i fleksibilizaciju studijskih programa na sastavnicama, kako bi se prepoznale kompetencije stečene izvannastavnim aktivnostima koje istovremeno doprinose ostvarenju ciljeva i predviđenih ishoda učenja studijskog programa. Nadalje, Sveučilište u Rijeci ima od siječnja 2011. godine i Preporuku o priznavanju izvannastavnih aktivnosti tijekom kojih studenti stječu relevantne kompetencije, kojom se preporučuje sastavnicama da upišu izvannastavne aktivnosti u dopunsku ispravu o studiju. Odsjek za pedagogiju riječkog Filozofskog fakulteta omogućio je studentima treće godine preddiplomskoga i studentima diplomskoga studija pedagogije priznavanje ECTS bodova za izvannastavne aktivnosti kojima je moguće zamijeniti izborne predmete. Na taj način je moguće zaraditi maksimalno tri ECTS boda po semestru, pri čemu je važno da se radi o aktivnostima

10 U strategiji se ovaj dugoročni cilj dalje operacionalizira kroz Cilj 2.1. u kojem se ističe da će se na sveučilištu razvijati motivirajuće okruženje za učenje koje potiče kreativnost i inovativnost te internacionalizaciju – Sveučilište će poticati, organizirati i koordinirati širok spektar izvannastavnih aktivnosti namijenjenih studentima, alumnima, te široj javnosti. Ponuda izvannastavnih aktivnosti koje organiziraju sastavnice bit će objavljena na sveučilišnim stranicama akademskoj i široj javnosti. Posebno će se poticati rad studenata u predlaganju, organiziranju i provođenju takvih aktivnosti (npr. studentski simpoziji, tribine, smotre ideja, inovativnosti, stvaralaštva i tehnologija i sl.). Uz navedeno, operacionalizira se i kroz Cilj 2.2. u kojem se ističe omogućavanje povećane uspješnosti studiranja postizanjem ciljane kvalitete nastave i definiranih ishoda učenja uz osiguravanje podrške studentima te osnivanje Centra za savjetovanje i podršku studentima u okviru kojega će se studentima pružati podrška u izvannastavnim oblicima koji će pridonijeti boljem postizanju ishoda učenja, zapošljivosti i osobnom razvoju.

11 Opširnije: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Upisi/ECTS/Pravilnik_ECTS.pdf

koje omogućuju razvijanje kompetencija, odnosno postizanje ishoda učenja, koji su komplementarni pedagojskoj znanosti i pedagoškoj struci.¹² Osmišljena je interna procedura prijave, izvještavanja i vrednovanja u kojoj uvijek sudjeluju tri nastavnika s Odsjeka.

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu je 2006. godine osnovao Centar za izvannastavne aktivnosti s ciljem osnaživanja studenata u njihovim intelektualnim i radnim naporima, razumijevanja pravničke profesije, poticanja osobnog razvoja, usvajanja komunikacijskih vještina, informacijskog opismenjavanja te uključivanja u *pro bono* inicijative. Centar organizira raznovrsne edukacije, razne aktivnosti u suradnji s nevladinim udrugama, tribine i okrugle stolove, studentska putovanja i slične aktivnosti.¹³

Sveučilište u Dubrovniku na svojim mrežnim stranicama navodi poticanje aktivnog uključivanja studenata u nastavni proces, upravna tijela i istraživačke projekte te izvannastavne aktivnosti, kao jedno od svojih temeljnih obilježja. Pravilnik o radu s volonterima Sveučilišta u Zadru, na snazi od 2011., omogućuje da se za volonterske aktivnosti studenata dodijele ECTS bodovi. Priznavanje traži organizator (volonterske) aktivnosti po završetku nastave u semestru, tako što sveučilišnom ECTS koordinatorskoj podnosi izvješće koje sadrži opis obavljenih aktivnosti. Student koji traži priznavanje također predaje izvješće, kojim ujedno radi i samoprocjenu stečenih kompetencija. U praksi je do danas podneseno vrlo malo zahtjeva.¹⁴

Dok je na hrvatskim visokim učilištima praksa upisivanja izvannastavnih aktivnosti u dopunsku ispravu o studiju tek započela unazad nekoliko godina, i još uvijek se ne provodi sustavno niti jednako, u Velikoj Britaniji je višegodišnje iskustvo pokazalo da je upravo dio dopunske isprave koji se odnosi na dodatne aktivnosti tijekom studija, potrebno opširnije opisati. Naime, pokazalo se da je taj dio poslodavcima najinteresantniji, jer im pruža relevantne informacije za donošenje odluke o zapošljavanju. S ciljem da se učini dostupna poslodavcima i ostalim zainteresiranima, kreirana je elektronička isprava *Higher Education Achievement Report* (HEAR), (2004., prvo izdanje), koju od 2007. godine za korištenje preporučuje i *Measuring and Recording Student Achievement Steering Group*. Sadrži sve podatke koje sadrži i dopunsku ispravu, ali opširnije prikazuje dodatne aktivnosti i postignuća tijekom studija. Poslodavcima je HEAR baza dostupna mrežnim kanalima. Sve veća popularnost HEAR isprave u Velikoj Britaniji dovodi do razmatranja zamjene dopunske isprave o studiju s HEAR ispravom.

12 U praksi je to zaista veliki broj mogućnosti: izlaganje na skupovima/konferencijama, organizacijski odbori, uređivački odbori časopisa, radovi prihvaćeni za objavljivanje/objavljeni prikaz knjige prihvaćen za objavljivanje/objavljen, sudjelovanje na ljetnim školama, sudjelovanje u pripremi i izradi relevantnih dokumenata za Odsjek/FFRI, projekti u lokalnoj zajednici (volonterski i/ili honorarni angažman), rad u organizacijama civilnog društva u lokalnoj zajednici (volonterski i/ili honorarni angažman), student-mentor, student asistent osobama s invaliditetom, osmišljavanje i provedba radionica u institucijama i organizacijama za odgoj i obrazovanje (vrtićima, osnovnim i srednjim školama, institucijama za obrazovanje odraslih, domovima, udrugama i sl.) – radionice za učenike, nastavnike, stručne suradnike i roditelje, osmišljavanje i provedba javnih predavanja, tribina i/ili okruglih stolova o aktualnim pitanjima u odgoju i obrazovanju (Forum aktualnih rasprava i/ili rasprave o kontroverznim javnim pitanjima), te održavanje javnog predavanja.

13 Opširnije: <http://www.pravst.hr/fakultet.php?p=105&s=147>

14 Opširnije: http://www.unizd.hr/Portals/0/doc/pravilnik_o_rad_u_s_volonterima.pdf i <http://www.unizd.hr/Volontiranje/tabid/4320/language/hr-HR/Default.aspx>

4. Analiza mišljenja studenata hrvatskih visokih učilišta o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti

4.1. Metodologija

Što hrvatski studenti misle o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti i koje načine vrednovanja predlažu – istraživačko je pitanje s ciljem kreiranja prijedloga, odnosno preporuka za upravljačke strukture visokih učilišta, temeljenih na istraživačkim rezultatima.

U razdoblju od prosinca 2012. do prosinca 2013. godine organizirano je pet poludnevnih deliberativnih radionica sa studentima u Zadru, Splitu i Rijeci. Deliberativna radionica je oblik facilitirane grupne diskusije kojom se sudionicima omogućava konstruktivno izražavanje svoga mišljenja i očekivanja u svrhu razmjene ideja i informacija s ciljem zajedničkog donošenja prijedloga, odluka ili pronalaženja rješenja nekog problema. U kvalitativnim se istraživanjima koristi za ispitivanje javnog mnijenja, odnosno ispitivanje stavova određenih skupina društva o nekom problemu s kojim su sudionici direktno povezani, na koje se problem odnosi. Vrlo je slična fokus grupama, ali za razliku od njih omogućava sudionicima da kroz uvodno izlaganje doznaju i nauče više o temi diskusije i argumentima koji idu u prilog ili protiv nje, nakon čega im je omogućeno da diskutiraju s ostalim sudionicima o tome, prije nego što zauzmu i prezentiraju vlastito stajalište. (Corner i sur., 2013; Pidgeon i sur., 2013; Burchardt, 2014). Prednosti ovakvog načina rada su što omogućava sudionicima bolje upoznavanje s problemom, njegovim prednostima i nedostacima. Nadalje, diskusija s ostalim sudionicima omogućava uvid u drugačije perspektive i stajališta, te omogućava razvoj i promjenu vlastitih stajališta. Način rada omogućava povezivanje sudionika, izgradnju i unaprjeđenje njihova međusobnog odnosa, a može opskrbiti sudionike novim znanjima i vještinama. Istovremeno, ovaj način rada ima slabosti slične drugim kvalitativnim metodama prikupljanja podataka, zbog čega zahtijeva pažljivu pripremu, iskusnog facilitatora te visoku razinu etičnosti kako se uvodnim informacijama i pitanjima ne bi manipuliralo stavovima sudionika. Također, treba imati na umu da je zbog činjenice da su konačni stavovi sudionika formirani kao posljedica deliberacije, moguće da neće odražavati stavove većine koja kroz isti postupak nije prošla (Deliberative workshops, 2012; Burchardt, 2014; Myant i Urquhart, 2014).

U istraživanju su ukupno sudjelovala 102 studenta s raznih sastavnica s pet sveučilišta – Zagreb, Osijek, Rijeka, Split i Zadar te je osim s fakulteta, bilo studenata i s veleučilišta i umjetničkih akademija.¹⁵ Na svakoj su radionici sudjelovala dva facilitatora s višegodišnjim iskustvom u vođenju različitih vrsta radionica. Najmanji broj sudionika po radionici je bio 14, a najveći 30.¹⁶ Svi studenti u uzorku su aktivni studenti koji imaju najmanje jednu izvannastavnu aktivnost, što je bio kriterij za odabir sudionika. Nešto više od pola sudionika istraživanja je aktivno u studentskom zboru ili nekoj drugoj studentskoj organizaciji,

15 Prve su dvije radionice organizirane u istome danu u Zadru, tijekom Susreta studenata-volontera Hrvatske, u prosincu 2012. Na njima je sudjelovalo ukupno 42 studenata zagrebačkog, osječkog, splitskog i riječkog sveučilišta, te veleučilišta iz Požege, gdje su prevladavali studenti zagrebačkog sveučilišta. Treća je radionica bila u Rijeci i obuhvatila samo studente riječkog sveučilišta, a četvrta ponovo u Zadru, na kojoj su sudjelovali samo studenti zadarskog sveučilišta. Posljednja, peta radionica, bila je u Splitu sa studentima splitskog sveučilišta u prosincu 2013. godine.

16 Dok Myant i Urquhart (2014) navode da je broj sudionika deliberativnih radionica ograničen na 8-16, drugi autori smatraju da broj ovisi o temi radionice, odnosno, nastojanju da se dobije ciljni uzorak. Na njih se poziva u svom istraživanju Burchardt (2014) koja je istraživala problem jednakosti i ljudskih prava u Velikoj Britaniji na radionicama u kojima je bio broj sudionika 17-32. U našem istraživanju se nastojao dobiti ciljni uzorak tako što se na radionice pozvalo po jednu do dvije osobe sa svake sveučilišne sastavnice. Zbog toga je bio veći broj sudionika radionica na većim sveučilištima, a manji na manjima.

skoro pola sudionika se bavi volonterskim aktivnostima u zajednici ili u studentskim udrugama, dok je dio sudionika istovremeno aktivan i u studentskim organizacijama i u raznim organizacijama u zajednici.

Svaka je radionica započela kratkim izlaganjem o izvannastavnim aktivnostima. Izložena je definicija izvannastavnih aktivnosti u visokom obrazovanju koja obuhvaća organizirane i dobrovoljne aktivnosti, koje su organizirane na visokom učilištu ili izvan njega, koje mogu, ali i ne moraju biti povezane s područjem studiranja, uključujući sportske aktivnosti i aktivnosti u studentskim organizacijama i studentskom zboru. Studentima se pri tome objasnilo da se ne misli na neplanirane i neorganizirane aktivnosti poput čitanja knjiga, odmaranja, druženja, gledanja televizijskih programa i slično. Kroz izlaganje studenti su upućeni i u terminologiju koja se odnosi na volontiranje kako bi se povećala jasnoća pitanja pa tako i preciznost odgovora. Izlaganjem su se prezentirale prednosti sudjelovanja u izvannastavnim aktivnostima u kontekstu stjecanja temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Naročito se istaknuo značaj volonterskih aktivnosti, kao prilike za neformalno učenje, te posebna pozornost posvetila predstavničkom radu studenata. Predstavljeni su primjeri vrednovanja izvannastavnih aktivnosti s nekoliko inozemnih sveučilišta, te primjeri iz domaćeg visokoškolskog okruženja koji se odnose na institucionalne/sveučilišne politike poticanja razvoja/integracije izvannastavnih aktivnosti.¹⁷

Nakon izlaganja i kraće diskusije kroz koju su se razjasnili temeljni pojmovi, studenti su podijeljeni u manje grupe, pri čemu se vodilo računa da su s različitih sastavnica, što je u većini slučajeva značilo da se ne poznaju od prije. Svaka je grupa dobila upitnik s različitim pitanjima. Svako pitanje je opisivalo primjer izvannastavne aktivnosti, za koju su studenti trebali odlučiti (a) treba li je vrednovati i (b) ako treba, kako je treba vrednovati. Za svako pitanje sudionici radionice su u grupama od po dva do šest studenata najprije diskutirali, a potom zapisivali odgovore do kojih su došli konsenzusom, uz promatranje i povremeno reagiranje facilitatora, koji su osiguravali da svaki od sudionika ima priliku izraziti svoje mišljenje. Svoje prijedloge su zapisali, a potom usmeno prezentirali sudionicima iz ostalih grupa. Sudionici iz ostalih grupa su imali mogućnost komentiranja preporuka za vrednovanje i argumentiranog iznošenja istog ili drugačijeg mišljenja, nakon čega su se formirala konačna stajališta koja su zabilježena. Facilitator je potpitanjima poticao raspravu.

Empirijsku građu za analizu sadržaja predstavljaju detaljno zabilježeni odgovori i bilješke studenata i facilitatora. Pitanja su u analizi raščlanjena u pojedinačne jedinice analize. Primjerice, pitanje „Kako bi vrednovali volontiranje studenta arheologije u muzeju, a kako volontiranje studenta arheologije na filmskom festivalu?“, je raščlanjeno na dvije jedinice analize. Na prve dvije radionice dobiveni su odgovori na 8 pitanja, na trećoj i četvrtoj po 15, a na petoj 14. Zbirni odgovori s radionica su pretvoreni u 15 jedinica za kvalitativnu analizu (*tablica 1*). Svaki sudionik je sudjelovao u kreiranju odgovora za najmanje jedan, a najviše pet odgovora. Razlog različitog broja odgovora, odnosno pitanja po radionici je u tome što su pojedina pitanja postavljena nakon prve dvije radionice u Zadru proširena s obzirom da je u diskusiji ustanovljeno da u praksi postoje još neke vrste aktivnosti, a koje studenti razlikuju u odnosu na prvobitno navedena pitanja. Broj studenata po pojedinoj grupi (2-6) se razlikuje u ovisnosti o broju sudionika jedne radionice. U konačnici, najmanji broj studenata koji je dao odgovor po pojedinom pitanju je 8, a najveći 14. Odgovori su obrađeni kvalitativno kako bi se dobilo što više informacija, ideja i uvida u načine na koji studenti promišljaju o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti, te kako bi se postiglo razumijevanje koncepta vrednovanja izvannastavnih aktivnosti u hrvatskom visokom obrazovanju.

17 Neki od predstavljenih primjera izneseni su u prethodnom poglavlju ovoga članka.

Svi su sudionici obaviješteni da će se prijedlozi o vrednovanju, koji se kreiraju tijekom radionice javno prezentirati, ukoliko bude moguće objaviti te uputiti donositeljima odluka, kako na nacionalnoj, tako i na razinama visokih učilišta pojedinačno.

Tablica 1. Broj sudionika istraživanja koji je sudjelovao u kreiranju odgovora na pojedinačna pitanja

Redni broj pitanja*	Broj sudionika pojedine radionice koji je sudjelovao u kreiranju odgovora				Ukupan broj studenata po pojedinom odgovoru
	1. i 2. radionica** (N = 42)	3. radionica (N = 30)	4. radionica (N = 14)	5. radionica (N = 16)	
1	5	4	2	2	13
2	-	4	2	2	8
3	5	4	2	2	13
4	-	4	2	2	8
5	5	3	2	2	12
6	5	3	2	2	12
7	6	4	2	-	12
8	-	4	2	2	8
9	-	4	2	2	8
10	5	3	2	2	12
11	5	4	2	2	13
12	-	4	2	2	8
13	6	4	2	2	14
14	-	4	2	2	8
15	-	4	2	2	8

* Redni broj pitanja korespondira s navedenim rednim brojevima pitanja u tekstu ispod tablice.

** Materijali s prve i druge radionice su zajedno obrađeni, jer su dvije radionice organizirane u istome danu.

Analiza podataka je provedena tako što su se induktivnim procesom odgovorima dodijelili kodovi, na pitanja (praćena primjerima) koja su pokrila sljedeća područja:

1. kratkotrajno volontiranje u organizaciji znanstvenog skupa matičnog visokog učilišta, koje obuhvaća jednostavne poslove
2. dugotrajno volontiranje u organizaciji znanstvenog skupa matičnog visokog učilišta, koje obuhvaća složenije poslove i/ili specifična znanja
3. volontiranje ili stručna praksa na poslovima koji su povezani s područjem studiranja izvan visokog učilišta
4. volontiranje na poslovima koji nisu povezani s područjem studiranja izvan visokog učilišta
5. obavljanje funkcije studentskog pravobranitelja studenata kojima je to područje studiranja
6. obavljanje funkcije studentskog pravobranitelja studenata kojima to nije područje studiranja

7. rad u tajništvu studentskog zbora
8. obavljanje funkcije studentskog predstavnika u stručnom vijeću fakulteta/odjela ili odsjeka na kojem studira veliki broj studenata (preko 500)
9. obavljanje funkcije studentskog predstavnika sa sveučilišne liste
10. obavljanje funkcije predsjednika sveučilišnog studentskog zbora ili Hrvatskog studentskog zbora
11. organiziranje studentskog projekta koji nije povezan s područjem studiranja
12. organiziranje studentskog projekta koji je povezan s područjem studiranja
13. organiziranje sportskog turnira
14. aktivno amatersko bavljenje sportom u sportskom savezu visokog učilišta
15. sudjelovanje na raznim edukacijama izvan visokog učilišta

Nakon postupka kodiranja, rezultatima su pripisane frekvencije odgovora, nakon čega je uslijedila analiza dobivenih podataka. Analizirani odgovori studenata kategorizirali su se prema mjestu izvođenja (na visokom učilištu/izvan njega) te profilu aktivnosti (korelacija sa strukom/izostanak korelacije sa strukom), a koje su studenti iskazali kao ključnima za temeljno razlikovanje izvannastavne aktivnosti i sukladno tomu, osmišljavanje (adekvatnih) modela vrednovanja (*tablica 2*).

Tablica 2. Kategorizacija odgovora studenata

Kategorija	Opis potkategorije	
Mjesto izvođenja aktivnosti	Zajednica	Udruge, institucije, humanitarne i ostale organizacije, javni događaji, sudjelovanje u demokratskim procesima i sl.
	Visoko učilište	Aktivnosti u studentskim organizacijama: studentski predstavnici, pravobranitelji, studentski projekti, aktivnosti u studentskim udrugama, i sl. Sudjelovanje u znanstvenim i stručnim aktivnostima: konferencije, istraživanja, demonstrature, i sl.
Profil aktivnosti	Aktivnosti povezane s područjem studiranja Aktivnosti nepovezane s područjem studiranja	

Iz prethodno navedenoga u *tablici 2* je vidljivo da se pojedina aktivnost može naći u više potkategorija. Primjerice, student arheologije može volontirati u muzeju (potkategorije „aktivnost u zajednici“ i „aktivnost povezana s područjem studiranja“), ali ako sudjeluje u studentskom projektu koji se bavi umjetničkom fotografijom, tada pripada potkategorijama „aktivnost u studentskim organizacijama“ i „aktivnost nepovezana s područjem studiranja“. Kasnije će se u raspravi pokazati da će za svaku od tih različitih kombinacija, sudionici predložiti i različitu vrstu vrednovanja.

4.2. Rezultati i rasprava

Pri odgovaranju na postavljena pitanja studenti su imali otvorenu mogućnost predlaganja modela vrednovanja, bez obzira jesu li se na svojim matičnim institucijama već susreli s nekim od modela.

Odgovori studenata okupili su se oko slijedećih osam prijedloga načina vrednovanja izvannastavnih aktivnosti:

1. Dobivanje priznanja/zahvalnice za obavljene izvannastavne aktivnosti od organizatora aktivnosti i/ili visokog učilišta
2. Evidencija izvannastavnih aktivnosti/stečenih kompetencija u dopunskoj ispravi o studiju
3. Dodjela ECTS bodova
4. Bodovanje izvannastavnih aktivnosti pri upisu na višu razinu studija i/ili prednost u slučajevima istoga ranga/Bodovanje pri natjecanju za dekanovu i rektorovu nagradu/Bodovanje pri natjecanju za stipendiju
5. Dobivanje besplatne edukacije
6. Oslobođanje od slične aktivnosti koja je obavezna na studiju (pisanja seminara, stručne prakse, tjelovježbe i sl.)
7. Omogućavanje fleksibilnog izvršavanja studijskih obaveza kod predstavničkih funkcija koje oduzimaju puno vremena
8. Ne treba nikako vrednovati

Najčešće su predlagani prvi (dobivanje priznanja) i drugi (evidentiranje aktivnosti u dopunskoj ispravi) odgovor, a najrjeđe sedmi (omogućavanje fleksibilnog izvršavanja obaveza). Međutim, tek će nam interpretacija prema kategorijama dati odgovor na pitanje kakav način vrednovanja odgovara kojoj vrsti aktivnosti.

4. 2. 1. Vrednovanje izvannastavnih aktivnosti u zajednici

Aktivnosti u koje se studenti samostalno uključuju u zajednici (udruge, razne institucije, organizacije i sl.), na koje se uobičajeno misli kada se upotrijebi termin „volontiranje“, većina sudionika istraživanja ne vidi kao nešto što je potrebno poticati na način da se vrednuje od strane visokog učilišta. Studenti ih prepoznaju kao vrijedne i korisne i način za *osobno usavršavanje u timskom radu i organizaciji*, te *stjecanje osobnih kompetencija*, ali ne vide nikakvu poveznicu s visokim učilištem. Odgovarajući na pitanja o vrednovanju, navode da je *svrha volontiranja (...) davanje, a ne traženje*, te da *volonterski rad treba biti bez želje za nagradom*. Priznanja i zahvalnice za takvu vrstu rada treba dati organizacija u kojoj se volontira, koja treba dati potvrdu o volontiranju i obaviti procjenu stečenih kompetencija. Slične su rezultate dobili Boz i Palaz (2007, 2008) u svojim istraživanjima volontiranja turske mladeži i studenata, gdje se kao najdominantniji razlozi volontiranja ističu altruistički motivi, dok su razlozi društvene pripadnosti i motivi osobnog poboljšanja na drugom i trećem mjestu. U istraživanju volontiranja zagrebačkih studenata (Zrinščak i sur, 2012), također su dominantni intrinzični/altruistički motivi, ali su studenti smatrali da bi visoka učilišta trebali poticati uključivanje u takve aktivnosti. Međutim,

manji dio sudionika ovog istraživanja ipak smatra da se volonterske aktivnosti povezane s područjem studiranja trebaju evidentirati u dopunskoj ispravi o studiju, te predlažu *pohvaliti studente volontere javno i na sveučilištu*, kao i bodovanje takvih aktivnosti pri natjecanju za upis na višu razinu studija i natjecanju za rektorovu/dekanovu nagradu.

Ono što se izdvaja, to je mišljenje većine sudionika da visoko učilište svakako treba vrednovanjem poticati volonterske aktivnosti u organizaciji međunarodnih sportskih skupova. Takve aktivnosti visoka učilišta bi trebala poticati na više načina: davanjem priznanja za obavljene aktivnosti, dodjelom ECTS bodova, te evidentiranjem u dopunskoj ispravi o studiju.

4. 2. 2. Vrednovanje izvannastavnih aktivnosti na visokom učilištu

Aktivnosti u studentskim organizacijama – studentski predstavnici, pravobranitelji, studentski projekti, rad u studentskim udrugama

Sudionici istraživanja smatraju da bi za aktivnosti u studentskom zboru i na studentskim projektima trebali dobiti prije svega priznanje od strane studentskog zbora, a potom i uprave visokog učilišta. Najveći broj studenata želi da (neko) stručno povjerenstvo procjeni kompetencije koje su stekli svojim radom te ih upiše u dopunsku ispravu o studiju. Dobivanje ECTS bodova za rad na funkciji studentskog predstavnika je tek na trećem mjestu, a prati ga prijedlog o uvođenju jasnih kriterija – *pravilnikom na razini fakulteta se (treba) odlučiti o točnom broju ECTS bodova. Pri tome treba kreirati točne kriterije, da li je predstavnik samo član, predsjednik, voditelj projekta i slično*. Poznato je da studentski predstavnici koji su dodatno i na funkcijama predstavnika u Senatu, Povjerenstvu za kvalitetu, stručnim tijelima ili radnim skupinama, troše različitu, a ponekad značajnu količinu vremena za te aktivnosti. Naročito se to odnosi na administrativne funkcije (tajnike) i predsjednike zborova. Dok bi dio studenata to nagradio i poticao dodjeljivanjem (različitog broja) ECTS bodova, ostali se zalažu za profesionalizaciju tih funkcija. Posao tajnika, primjerice *na sveučilišnoj razini bi trebalo profesionalizirati, zbog većeg obima posla i veće odgovornosti, dok bi na sastavnicama to trebalo biti volonterski isto kao i na razini studentskih udruga*. Interesantan je, iako usamljen, prijedlog za motiviranje osobe za posao tajnika Studentskog zbora, a to je financiranje tečaja iz osnova knjigovodstva ili nekog sličnog tečaja kroz kojega bi se educirali za spomenuti posao.

Što se tiče funkcije predsjednika studentskog zbora (hrvatskog ili sveučilišnog), dio je sudionika istraživanja smatrao da funkciju treba profesionalizirati zbog velikog obujma posla i odgovornosti. Međutim, ostali su se usprotivili, smatrajući da profesionalizacija ne doprinosi kvalitetnom i odgovornom izvršavanju tih funkcija zbog čega je nepotrebna, te je potrebno razmotriti drugačije načine vrednovanja te pozicije. Iz navedenoga se može uočiti miješanje ciljeva profesionalizacije funkcije. Dok je jedni povezuju s odgovornošću (funkciju treba profesionalizirati jer će se tako obavljati odgovornije), drugi je povezuju s vrednovanjem (funkciju treba profesionalizirati jer ćemo tim činom nagraditi/vrednovati studenta/icu na toj funkciji). Stoga pri donošenju odluke o vrednovanju rada predsjednika studentskog zbora (hrvatskog ili sveučilišnog), to treba pažljivo razlučiti.

Veći dio sudionika istraživanja otvoreno je izrazio strah od moguće manipulacije i zloupotrebe u dodjeli ECTS bodova za poslove studentskih predstavnika. Iz tog razloga su se više priklonili evidentiranju

rada u dopunskoj ispravi o studiju, s ili bez procjene stečenih kompetencija, nego dodjeli ECTS bodova. Stječe se dojam da je to ujedno i osnovni razlog što je prijedlog o dodjeli ECTS bodova za ovu vrstu aktivnosti tek na trećem mjestu, jer su svi izrazili svjesnost o značajnoj količini vremena i truda koje pojedinci ulažu u radu studentskih organizacija, često za dobrobit svih. Stoga ovaj alat za vrednovanje izvannastavnih aktivnosti treba ozbiljno i pažljivo razmotriti. Sami studenti za procjenu vrednovanja aktivnosti ECTS bodovima predlažu povjerenstvo koje bi bilo osnovano upravo s tim ciljem. Ističu da bi u tako oformljenom povjerenstvu trebalo biti 50% studenata i 50% nastavnika. Polovica studenata u takvom povjerenstvu, po mišljenju sudionika istraživanja, bio bi mehanizam kojim bi se osiguralo sprječavanje zlouporabe, odnosno prijavljivanje i priznavanje aktivnosti koje se uistinu nisu dogodile.

Kada je u pitanju vrednovanje rada u studentskim udrugama, odnosno vrednovanje aktivnosti povezanih sa studentskim projektima, sudionici istraživanja su zauzeli stav da treba različito vrednovati projekte koji su povezani s područjem studiranja od onih koji to nisu. ECTS bodove bi dodijelili samo aktivnostima na projektima koji su povezani s područjem studiranja, te bi im jednako kao i projektima nepovezanim s područja studiranja dodijelili priznanja studentskog zbora i evidentirali aktivnost u dopunskoj ispravi o studiju.

Sudjelovanje u znanstvenim i stručnim aktivnostima: konferencije, istraživanja, demonstrature, i sl.

Studenti se povremeno dobrovoljno uključuju u razne vrste znanstvenih i stručnih aktivnosti koje organizira njihovo visoko učilište – konferencije, javne tribine, okrugli stolovi, znanstveno-istraživački i stručni projekti te demonstrature. Na konferenciju se primjerice, student može uključiti na više načina – tako da drži izlaganje, pomaže kroz duže razdoblje u složenim zadacima organiziranja konferencije (npr. korespondencija na stranom jeziku s potencijalnim sudionicima, izrada mrežne stranica konferencije) ili pomaže u jednostavnim zadacima tijekom konferencije (poput nošenja stolica, dijeljenja programa i sl.). Studenti se slažu da je ovakve aktivnosti potrebno poticati vrednovanjem, ali ovisno o načinu sudjelovanja, predlažu različite vrste vrednovanja. Izlaganje na konferenciji bi vrednovali isto kao i demonstrature, onako kako je to i uobičajeno u praksi – evidentiranjem u dopunskoj ispravi te bodovanjem pri natjecanju za rektorovu/dekanovu nagradu. Kada je u pitanju pomaganje u organizaciji konferencije, smatraju da bi bilo prikladno opisati aktivnost u dopunskoj ispravi, iz čega će se vidjeti razina složenosti obavljenih poslova. Iz komentara koji predlaže *upisivanje u dopunsku ispravu u smislu priznanja za zalaganja*, vidi se funkcija čina evidentiranja aktivnosti u dopunskoj ispravi – dakle, ne radi se o želji da se predstave aktivnosti budućim poslodavcima, kojima je dopunska isprava najčešće namijenjena, nego o tome da se njihovo zalaganje, uloženi trud, učini vidljivim prema njima samima. „Dobiti priznanje“ – bilo da je od studentskog zbora, uprave sveučilišta ili nekog trećeg organizatora aktivnosti, u stvari izražava želju da dobiju/čuju pohvalu za uloženi trud i obavljeni posao. To nam potvrđuje da su naši studenti u fazi razvoja identiteta iz kasne adolescencije u mladu odraslu dob u kojoj još uvijek traže odobravanje svoje okoline. A kao što su neka istraživanja potvrdila (Baxter Magolda 2002, 2007; Barber i sur, 2013), uloga je visokog učilišta pomoći studentima da prođu kroz ove faze, osiguravajući to i kroz nastavno i izvannastavno okruženje i aktivnosti.

4. 2. 3. Vrednovanje izvannastavnih aktivnosti ovisno o povezanosti s područjem studiranja

Neovisno o tome je li organizator aktivnosti visoko učilište ili neka druga organizacija koja ne mora nužno biti vezana uz područje visokog obrazovanja, studenti prave razliku između aktivnosti povezanih s područjem studiranja u odnosu na one koje to nisu. Tako bi potpuno istu aktivnost različito vrednovali, ovisno o tome tko je obavlja, naročito kada se radi o dodjeli ECTS bodova. Primjerice, studentu Pravnog fakulteta bi dodijelili ECTS bodove za poslove studentskog pravobranitelja, dok studentu Agronomije ne bi dodijelili ECTS bodove za isti posao. Studente pedagogije i psihologije koji izvode projekt u osnovnim školama povezan s učenicima s disleksijom bi višestruko nagradili – dodijelili ECTS bodove, oslobodili ih dijela stručne prakse ili neke druge nastavne obaveze, bodovali aktivnost pri natjecanju za rektorovu/dekanovu nagradu i evidentirali stečene kompetencije u dopunskoj ispravi, dok bi studentima Pomorskog fakulteta koji organiziraju izložbu umjetničke fotografije dodijelili samo priznanje uz evidenciju aktivnosti u dopunskoj ispravi. *Kemijska i marker – oboje pišu – ali to nije isto* – ilustrirali su svoje stajalište.

Facilitator je potpitanjima u raspravi podsjetio da su i jedni i drugi razvijali temeljne kompetencije za cjeloživotno učenje, neovisno o tome je li aktivnost bila povezana sa strukom ili nije, međutim, većina je i dalje bila mišljenja da to nije razlog za jednako vrednovanje. Smatrali su da je značajnija povezanost s područjem studiranja, jer će takva aktivnost utjecati k tome i na razvijanje specifičnih kompetencija vezanih za struku, a ne samo generičkih. Dakle, potrebno je poticati i jedne i druge, ali na različite načine. Pri tome smatraju da je potrebno „više“ vrednovati aktivnosti povezane sa stjecanjem specifičnih kompetencija, nego aktivnosti povezane sa stjecanjem ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje.

Kao što je već spomenuto, sudionici smatraju da nije nužno da je aktivnost koja se potiče/priznaje/nagrađuje u organizaciji visokog učilišta. Primjerice, studenta arheologije koji volontira u muzeju oslobodili bi dijela stručne prakse ili mu dodijelili ECTS bodove, a svakako aktivnost evidentirali u dopunskoj ispravi s procjenom stečenih kompetencija. Pri tome su dali mišljenje i o tijelima koja bi trebala raditi procjenu stečenih kompetencija, pa se tako predlaže *stručno povjerenstvo koje imenuje fakultetsko vijeće ili senat (...)*. No, volontiranje studenta arheologije na filmskom festivalu treba vrednovati organizator filmskog festivala, koji bi trebao odlučiti i o načinu vrednovanja. Po mišljenju nekolicine sudionika istraživanja, visoko učilište se *ne tiče što student radi u slobodno vrijeme*, pa i ne treba vrednovati te aktivnosti.

Na potpitanje – tko bi trebao procjenjivati kompetencije stečene kroz izvannastavne aktivnosti – dobila se cijela paleta raznovrsnih i neodređenih odgovora, oko kojih se nije mogao postići konsenzus. Najviše se spominjalo *neko povjerenstvo, neka stručna skupina, neko radno tijelo*, ali su predloženi bili i ECTS koordinatori, predstavnici uprave visokog učilišta (odjela, odsjeka), te organizatori aktivnosti (poput organizacijskog odbora konferencije, i sl.). U mnoštvu prijedloga našli su se čak i Rektorski zbor, te Povjerenstvo za hrvatski kvalifikacijski okvir. Jedino su složni bili u tome da su studenti neophodni članovi tog povjerenstva koje će odlučivati o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti te da je potrebno donijeti jedinstvene kriterije po kojima bi se ravnala sva visoka učilišta (dakle na nacionalnoj razini), a ako to nije moguće, onda bar da se kriteriji usklade na sveučilišnoj razini – *treba sastaviti adekvatni pravilnik po kome bi se vrednovala aktivnosti*. Naveli su kako u praksi odnedavno neke sastavnice vrednuju

izvannastavne aktivnosti, ali na različite načine i to smatraju nepoštenim, kao i to što ih većina drugih sastavnica uopće ne vrednuje.

Povela se rasprava i o tome trebaju li dodijeljeni ECTS bodovi biti priznati u okviru studijskog programa, ali je zaključeno da to trenutno ovisi o koncepciji samog studijskog programa, jer su neki koncipirani tako da „nema prostora“ za izvannastavne aktivnosti, gdje su onda takvi bodovi nužno ekstrakurikularni. Predlažu da se u budućnosti pri kreiranju novih programa ili rekonstrukciji postojećih razmisli o ostavljanju mogućnosti da se izvannastavne aktivnosti vrednuju u nekom postotku kao sastavni dio programa.

5. Zaključak

U istraživanju se krenulo od pitanja što hrvatski studenti misle o vrednovanju izvannastavnih aktivnosti i koji način vrednovanja predlažu, s ciljem da se analizira kako studenti promišljaju o izvannastavnim aktivnostima i njihovom vrednovanju, a kako bi se doprinijelo daljnjim procesima razvoja (adekvatnih) mehanizama vrednovanja. Odgovori – prijedlozi studenata – mogu poslužiti kao baza primjera i preporuka za donositelje odluka na upravljačkim razinama hrvatskih visokih učilišta.

Iz komentara studenata je vidljivo kako (manji) dio njih ne razumije potrebu razvoja raznovrsnih (općih/generičkih/ključnih) kompetencija tijekom studija, a ne samo onih koje pripadaju u (specifične) kompetencije određene struke. Neki stoga zauzimaju stajalište prema kojemu je njihov odabir izvannastavnih aktivnosti njihova osobna stvar, potpuno nepovezana s obrazovnim ciljevima studijskog programa, zbog čega visoka učilišta ne trebaju ni poticati ni vrednovati sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima. To ukazuje da je potrebno učiniti dodatni napor u informiranju studenata o potrebi i mogućnostima stjecanja ključnih kompetencija tijekom studiranja.

U provedenom istraživanju iskazale su se dvije krajnosti – od odbacivanja ideje bilo kakve vrste vrednovanja izvannastavnih aktivnosti (*Mi to ne radimo zbog bodova, ni zbog kakve nagrade, nego zbog sebe*), do prijedloga da se određene aktivnosti nagrade s velikim brojem bodova (*Mislim da je svake akademske godine 10 ECTS u redu*). Pa ipak, dominantno je iskazan stav prema kojem su najprimjereniji načini vrednovanja za većinu izvannastavnih aktivnosti njezino upisivanje u dopunsku ispravu u studiju (s ili bez stečenih kompetencija) i dobivanje priznanja/zahvalnice od organizatora izvannastavne aktivnosti i/ili visokog učilišta. S najviše istaknutom željom da se aktivnosti i postignuća upisuju u dopunsku ispravu o studiju, hrvatski su studenti na tragu aktualnih zbivanja u Velikoj Britaniji, gdje se u praksi sve više koristi proširena verzija dopunske isprave, koja bilježi sve aktivnosti i postignuća studenata tijekom studija (*Higher Education Achievement Report* – HEAR) i uspješno pronalazi svoj put do poslodavaca.

U slučajevima u kojima su aktivnosti povezane s područjem studiranja, predloženo je dodjeljivanje ECTS bodova, pri čemu je dio sudionika istraživanja smatrao da oni ne trebaju biti sastavni dio studijskog programa, a dio da trebaju biti. Pri donošenju odluke o dodjeljivanju bodova za izvannastavne aktivnosti, svakako treba imati na umu mogućnost i potrebu dokazivanja/provjere stečenih ishoda učenja koji bi trebali stajati iza svakog ECTS-a.

Najveći je izazov sudionicima istraživanja bilo adresirati pitanje adekvatnog vrednovanja/nagrađivanja rada studentskih predstavnika. Pri tome su upravo studentski predstavnici bili vrlo samokritični i

oprezni, te umjesto dodjele ECTS-a, predlagali da se studentima na funkcijama koje oduzimaju puno vremena olakšaju uvjeti studiranja kako bi mogli odgovorno obavljati istovremeno i poslove studentskog predstavnika i ispunjavati svoje studentske obaveze. U postupak procjene načina vrednovanja pojedine aktivnosti obavezno bi uključili studentske predstavnike, jer smatraju da tako mogu spriječiti moguće prijekave. Strah od zloupotrebe mogućnosti dobivanja ECTS-a, bio je više nego očit, pa se treba zapitati oslikava li se to strah od korupcije i nepotizma u društvu na studentsku populaciju i treba li taj model zbog toga odbaciti, jer upravo međunarodna praksa pokazuje da se bodovima potiče studentska participacija u upravljanju visokim učilištima.

Metoda deliberativnih radionica omogućila je sudionicima reagiranje na ideje, prijedloge i probleme koji su se pojavili u zajedničkoj diskusiji. Primjena ove metode dovela je do osvješćivanja studenata o vlastitim kompetencijama koje su stekli kroz izvannastavne aktivnosti. Studente se potaknulo na aktivno sudjelovanje u tijelima upravljanja visokim učilištima čime je ostvaren doprinos razvoju kulture aktivne participacije u izvannastavnim aktivnostima, a naročito u aktivnostima studentskih predstavničkih tijela. Ovaj je doprinos osobito bio vidljiv iz brojnih komentara koje su studenti imali prilike dati u evaluacijskom upitniku po završetku radionice.

Kako su u uzorku bili samo studenti uključeni u barem jednu izvannastavnu aktivnost, što znači senzibilizirani za ovo područje s obzirom na vlastiti angažman, postavlja se pitanje kakvo bi stajalište o ovome zauzeli oni studenti koji se ne uključuju u izvannastavne aktivnosti. Bilo bi svakako vrijedno/korisno u daljnja (interdisciplinarna) istraživanja ovog profila uključiti i one studente koji nisu angažirani u izvannastavnim aktivnostima. Pri tome se preporuča forma deliberativnih radionica, putem kojih bi se studenti koji nisu angažirani upoznali s prednostima sudjelovanja u izvannastavnim aktivnostima od kojih ima koristi ne samo pojedinac koji se u njih uključuje, već i akademska zajednica te (lokalna) zajednica u kojoj visoko učilište djeluje.

Kao što su još davno Chikering, Baxter Magolda i brojni drugi istaknuli u zaključcima svojih istraživanja (prema: Evans, 2010), visoka učilišta svojom organizacijom, ponudom sadržaja i načinom rada trebaju dati podršku razvoju identiteta studenata. Kako se taj razvoj događa i izvan učionice, potrebno je posvetiti pozornost i tom aspektu visokog obrazovanja. Slijedeći europske obrazovne politike, neka su hrvatska visoka učilišta započela procese ozbiljnije integracije izvannastavnih aktivnosti u sveučilišni život i kao dopunu studentskim programima koje provode. Razvijanju te prakse bi svakako doprinijelo i otvaranje posebnih centara/ureda/službi koji bi se bavili organizacijom i poticanjem izvannastavnih aktivnosti na visokom učilištu i u suradnji sa zajednicom te integracijom takvih već postojećih sadržaja u studentske programe. Time bi se premostila udaljenost od učionice do zajednice i osigurala pomoć nastavnicima u organizaciji takvih aktivnosti.

U kreiranju budućih propisa povezanih s ovdje istraživanim fenomenom, ne bi se smjelo zaboraviti na preporuku svih sudionika ovog istraživanja, a koja se odnosi na ujednačavanje postupaka vrednovanja izvannastavnih aktivnosti, odnosno, donošenje akata koji će osigurati jasne i transparentne postupke vrednovanja. Također, predlaže se uzeti u obzir postojeće postupke na međunarodnoj razini s ciljem usklađivanja postupaka radi njihove buduće prepoznatljivosti u međunarodnim okvirima. Potrebno je nastaviti s praksom upisivanja izvannastavnih aktivnosti u dopunsku ispravu o studiju, a ostale modele

vrednovanja izvannastavnih aktivnosti razraditi na razini pojedinog visokog učilišta, jer nalazi našeg i prethodnih istraživanja upućuju na heterogenost i složenost problema, razlike po područjima studiranja, razlike po profilu izvannastavnih aktivnosti i ostale razlike koje treba uzeti u obzir pri kreiranju modela.

Vrednovanje izvannastavnih aktivnosti može doprinijeti motiviranju studenata za uključivanje u izvannastavne aktivnosti i time razvoju ključnih kompetencija cjeloživotnoga učenja koje se implicitno uključuju u sve kvalifikacije, zbog čega predstavljaju iznimno važan element kvalifikacijskog okvira. Važno je stoga buduća nastojanja naših visokih učilišta u približavanju zahtjevima europskih obrazovnih politika temeljiti na međunarodnoj (dobroj) praksi, ali i utvrđenim nalazima istraživanja u domaćem kontekstu.

Bibliografija

- Baker, N. C. (2008): Under-represented college students and extracurricular involvement: the effects of various student organizations on academic performance, *Social Psychology of Education*, 11: 27-298
- Baxter Magolda, M. B. (2002): Helping students make their way to adulthood, *About Campus*, 6 (6): 2-8.
- Baxter Magolda, M. B. (2007): Self-Authorship: The Foundation for Twenty-First-Century Education, *New Directions for Teaching & Learning*, 109: 69-83.
- Barber, J. P.; King, P. M. i Baxter Magolda, M. B. (2013): Long Strides on the Journey Toward Self-Authorship: Substantial Developmental Shifts in College Students' Meaning Making, *Journal of Higher Education*, 84 (6): 866-895
- Bejaković, P. (2004): Labor Force Competitiveness In Croatia: Status and Problems, u: Bejaković, P. i Lowther, J. (ur.): *The Competitiveness of Croatia's Human Resources*, Zagreb: Institut za javne financije, 1-13
- Boz, I., Palaz S. (2007): Factors Influencing the Motivation of Turkey's Community Volunteers, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 36: 643-661.
- Boz, I. i Palaz S. (2008): *Factors Influencing College Graduate Adults to Provide Volunteer Service in Different Organizations*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal, Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (19): 95-106.
- Burchardt, T. (2014): Deliberative research as a tool to make value judgements, *Qualitative Research*, 14 (3): 353-370
- Centar za izvannastavne aktivnosti, <http://www.pravst.hr/fakultet.php?p=105&s=147> (7. travnja 2014.)
- Corner, A., Parkhill, K., Pidgeon, N., Vaughan, N. E. (2013): Messing with nature? Exploring public perceptions of geoenvironment in the UK. *Global Environmental Change* 23, 938-947.
- Deliberative workshops (2012): *Participation Compass*, <http://participationcompass.org/article/show/153> (21. studenoga 2014.)
- Elison, F. i Kerr, H. (2014): *The Student Volunteering Landscape*, National Students Union, London, http://s3.amazonaws.com/student-volunteering-week-production/attachments/resources/pdfs/47/original/The_Student_Volunteering_Landscape.pdf (21. studenoga 2014.)

Evans, J. E. i sur. (2010): *Student Development in College: theory, research, and practice*, San Francisco: Jossey-Bass

Europska komisija (2011): *Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. Supporting Growth and Jobs – an Agenda for the Modernisation of Europe's Higher Education System*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://ec.europa.eu/education/library/policy/modernisation_en.pdf (27. rujna 2014.)

Imperial College London (2010): *Guidelines for allocating ECTS credits to assessed activities taken outside of term-time in which students can accrue additional ECTSs*, <https://workspace.imperial.ac.uk/registry/Public/Procedures%20and%20Regulations/Policies%20and%20Procedures/Guidelines%20for%20allocating%20ECTS%20credits%20to%20assessed%20activities%20taken%20outside%20of%20term.pdf> (17. veljače 2014.)

Hrvatski sabor (2014): *Strategija znanosti, obrazovanja i sporta*

Keeling, P. R. (2004) (ur.): *Learning Reconsidered: A Campus-wide Focus on the Student Experience*, Washington D.C.: NASPA

Keeling, P. R. (2006) (ur.): *Learning Reconsidered: Implementing a Campus-Wide Focus On the Student Experience*. Washington, D.C.: ACPA, ACUHO-I, ACUI, NACA, NACADA, NASPA i NIRSA.

Kuh, D. G. i sur. (2006): *What Matters to Student Success: A Review of the Literature*, Commissioned Report for the National Symposium on Postsecondary Student Success: Spearheading a Dialog on Student Success, National Postsecondary Education Cooperative.

Kuh, D. G. i sur. (2007): *Connecting the Dots: Multi-Faceted Analyses of the Relationships between Student Engagement*. Results from the NSSE, and the Institutional Practices and Conditions That Foster Student Success, Revised Final Report prepared for Lumina Foundation for Education, Center for Postsecondary Research, Indiana University Bloomington.

Kuh, D. G. (2008): *High-Impact Educational Practices: What They Are, Who Has Access to Them, and Why They Matter*, Association of American Colleges and Universities. http://www.aacu.org/sites/default/files/files/hip_tables.pdf (27. rujna 2014.)

Kuh, D. G. (2009): The National Survey of Student Engagement: Conceptual and Empirical Foundations, *New Directions for Institutional Research*, 141: 5-20

Le, T. (2013): Does Participation in Extracurricular Activities Reduce Engagement in Risky Behaviours? *Melbourne Institute Working Paper Series Working Paper*, 35/13, http://melbourneinstitute.com/downloads/working_paper_series/wp2013n35.pdf (17. ožujka 2014.)

Lutz, M. G. i sur. (2009): *Impacts of Participation in High School Extracurricular Activities on Early Adult Life Experiences*. A Study of Iowa Graduates, The Iowa Girls High School Athletic Union, http://www.ighsau.org/general/IGHSA_UparticipationStudy.pdf (22. veljače 2014.)

- Myant, K. i Urquhart, G. (2014): *Guide 1: Deliberative methods*, Social Science Methods Series, Scottish Government Social Research Group, <http://www.scotland.gov.uk/resource/doc/175356/0091392.pdf> (19. studenoga 2014.)
- Nacionalno vijeće za konkurentnost (2004): *55 preporuka za poboljšanje konkurentnosti Hrvatske*
- National Survey of Student Engagement (2013): *A Fresh Look at Student Engagement – Annual Results*. Bloomington, IN: Indiana University Center for Postsecondary Research., http://nsse.iub.edu/NSSE_2013_Results/pdf/NSSE_2013_Annual_Results.pdf (27. rujna 2014.)
- Pidgeon, N.; Parkhill, K.; Corner, A. i Vaughan, N. (2013): Deliberating stratospheric aerosols for climate geoengineering and the SPICE project. *Nature Climate Change*, 3: 451-457
- Policy on extra-curricular activities affecting attendance in MBBS and BMed/MD Program (2014): The University of New South Wales, UNSW Medicine, https://med.unsw.edu.au/sites/default/files/_local_upload/others/Extra-curriculActivitiesPolicy2013.pdf (29. kolovoz 2014.)
- Pravilnik o dodjeli ECTS bodova za izvannastavne aktivnosti*, Sveučilište u Zagrebu, http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Upisi/ECTS/Pravilnik_ECTS.pdf (01. prosinca 2013.)
- Pravilnik o radu s volonterima*, Sveučilište u Zadru, http://www.unizd.hr/Portals/0/doc/pravilnik_o_radu_s_volonterima.pdf (20. veljače 2011.)
- Rehtorin päätös, Asia: Opintopisteet luottamustoimista yliopistolla*, Jyväskylän Yliopisto, 7. 11. 2013., <https://www.jyu.fi/ytk/opiskelu/Opinto-oppaat/luottamustoimistasaatavatopintopisteet> (prijevod s finskog: Rektorova odluka o dodjeli bodova izvannastavnim aktivnostima od 7. 11. 2013., Sveučilište Jyväskylän), (5. ožujka 2014.)
- Report on Extra-Curricular activities at EU universities*, European Commission Tempus Project SIGMUS, <http://www.sigmus.edu.rs/eng/files/Report%20on%20Extra-Curricular%20activities%20at%20EU%20universities.doc> (10. srpnja 2014.)
- Rubin, S. R.; Bommer, H. W. i Baldwin T. T. (2002): Using Extracurricular Activity as an Indicator of Interpersonal Skill: Prudent Evaluation or Recruiting Malpractice? *Human Resource Management*, 41 (4): 441-454
- Shulruf, B. (2010): Do extra-curricular activities in schools improve educational outcomes? A critical review and meta-analysis of the literature, *International Review of Education*, 56 (5-6): 591-612
- United Nations Volunteers (2011): *State of the World's Volunteerism Report 2011*, <http://www.unv.org/swvr2011> (10. srpnja 2014.)
- Strategija Sveučilišta u Rijeci 2007. – 2013.* http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/SVURI01-01Strategija.pdf (27. rujna 2014.)
- Strauss, C. L. i Terenzini, T. P. (2007): The Effects of Students in- and out-of-class Experiences on Their Analytical and Group Skills: A Study of Engineering Education, *Research in Higher Education*, 48 (8): 967-992

Šiljković, Ž.; Rajić, V. i Bertić, D. (2007): Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, *Odgojne znanosti*, 9 (2): 113-145

Wagner, T. (2009): *Seven Skills Students Need for Their Future*, <http://www.asiasociety.org/seven-skills-students-need-their-future> (6. travnja 2014.)

Zrinščak, S. i sur. (2012): Volontiranje studenata u Zagrebu u komparativnom kontekstu, *Revija za socijalnu politiku*, 19 (1): 25-48

Assessing Extracurricular Activities: The Students' Perspective

VILMA KOTLAR

Department of Pedagogy, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka
vilma.kotlar@gmail.com

BOJANA ČULUM

Department of Pedagogy, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka
bculum@ffri.hr

Many studies conducted in the past 30 years point to a significant contribution of extracurricular activities to the development of generic skills in children and young adults. At the same time, the connection between key competences related to lifelong learning, academic success, and personal development growth affected multiple student development theories. In order to meet the aim of education policy of lifelong learning, with a particular aim of contributing to the academic success and student employment, many universities are developing models of the assessment of extracurricular activities. Research about assessment of extracurricular activities at Croatian universities, conducted through five half-day deliberative workshops with 102 students, brings forward their perspective and recommendations of assessment models. Research shows that students recognize the importance of devotion to extracurricular activities, and, in doing so, critically think about the types of activities and competences that should be assessed. They assume that it is necessary to have a differentiated assessment of activities based on their connection with the field of study and based on the type of activity. As the most appropriate way of assessment, students suggest a model of activity track in the diploma supplement, but if the activity is related to the curriculum, they would like to obtain an appropriate number of ECTS credits. There are conflicting opinions concerning assessments of students' activity in student governance bodies.

Keywords: Extracurricular activities, students' perspective, key competences, assessment, volunteering